

ÚVOD

Keď písal opát z Cluny Peter Venerabilis Bernardovi z Clairvaux, aby sa mu poďakoval za ústne sprostredkované pozdravy, vyjadril zároveň zármutok, že mu Bernard nedal „*istejšie dôkazy*“ svojho priateľstva prostredníctvom listov (1137). Písaný list je podľa opáta spoľahlivejší ako ústne sprostredkovaný pozdrav. Pergamen totiž zachová zverené poslanstvo, zatiaľ čo jazyk hovoriaceho má možnosť prostredníctvom dodatkov a vynechania slov či viet pozmeniť pravdu výpovede.¹ Kým v západnej Európe sa písomňovanie naplno rozvinulo v 12. storočí, (čo súviselo so vznikom nových reholí a kláštorov, katedrálnych škôl, univerzít, zakladaním miest a vedením účtovníctva, ako aj s rozšírením kánonického práva, ktoré uprednostňovalo písomné svedectvo pred ústnym), v Uhorskom kráľovstve možno nárast písomňovania pozorovať až neskôr.² Počas školskej i univerzitnej výchovy si študenti zveľaďovali svoj ústny a písomný prejav v rámci rétoriky, ktorá sa spolu s gramatikou a dialektikou zaraďovala do systému siedmich slobodných umení. Budúci adepti na kňazské povolanie si osvojovali najmä koncipovanie a štylizovanie kázní, aby ich reč účinne zapôsobila na poslucháčov. Súčasťou tohto predmetu bolo aj „umenie“ zostavovať písomné texty rôzneho druhu (*ars dictaminis*).

Všetci svetskí a cirkevní hodnostári mali záujem získať do svojich služieb rečnícky zdatného diplomata, ktorý by viedol rokovania rôzneho druhu. V prameňoch sa príznačne nazýval orátor a k jeho úlohám patrila okrem rokovaní tiež verejná reč – dnes by sme povedali verejná prezentácia – spájaná niekedy s pompéznym divadlom. V stredoveku, keď bolo počúvanie veľkým „pôžitkom“, zvykli vyslanci na dvoroch panovníkov či kniežat prednášať počas slávnostných audiencií aj hodiny trvajúce príhovory. Okrem toho panovník potreboval aktuálne informácie, aby mal prehľad o dianí na vzdialených miestach a zároveň podľa nich usmerňoval svoje konanie. Vyslanci svojho pána pravidelne informovali listami, zasielanými prostredníctvom poslov, od ktorých sa vyžadovala absolútna dôvera a lojalita. Poslo-

1 CONSTABLE (ed.), *Letters of Peter the Venerable*, s. 194.

2 Podrobne ŠEDIVÝ, *Deutschsprachige Beurkundung*, s. 248; ADAMSKA – MORTERT, *The Development of Literate Mentalities in East Central Europe*, 2004. Konkrétne literatúru k písomnej kultúre, ako aj k rôznym aspektom ústnej či písomnej komunikácie uvádzajú autori v jednotlivých kapitolách tejto knihy.